

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**Henr. Ioh. Nepom. Crantz S.C.A. Maiestat. Consiliar.
Institut. Med. Et Mater. Medic. Vindob. Profes. Pub. Ord.
Acad. Imp. Nat. Curios. Et Societ. Botan. Flor. Sodal.
Materiæ Medicæ Et Chirurgicæ ...**

Crantz, Heinrich Johann Nepomuk

[Wien], 1765

Herbæ, Et Radices.

urn:nbn:de:gbv:45:1-10189

USUS MEDICUS, ut mespilorum idem: possunt in pulvem contundi, & addito saccharo in conditum præparari: possunt decoqui, haud scrupulosa dosi, cum nobis in alimentum cedant sanis.

SORBI DOMESTICÆ BACCÆ *Offic. Botanicorum.* Classis Natur. Calyciflorarum. *Germ.* Sperben. *Austr.* Afcheritz, Speirling.

SORBUS *foliis pinnatis fructu pyriformi quinqueloculari.* Baccæ maturæ edules, acidæ, immaturæ adstringentes.

UVA *Offic.* immatura, vide P. I. p. 60. *Syrupus* de agresta.

HERBÆ, ET RADICES.

ACORUS PALUSTRIS, *Offic. Botanicorum* IRIS, Classis Naturalis Palmarum. *Germ.* Gelbe Schwertel. *Gallis* Flamb bastarde. *Anglis* Gladdon.

Iris corollis imberbibus, petalis internis stigmatibus brevioribus, foliis ensiformibus, non imbecilliter adstringit, in scorbuto laxo utilis. In infuso vinoso ad unciam semis, unam, datur.

ALCHIMILLA *Offic. Botanicorum.* Classis Naturalis Incompletarum. *Germ.* Löwenfus. *Gallis* Pied de Lion. *Anglis* Ladies Mantle.

Plures huius plantæ pariter species sunt, stypticæ omnes. Officinis est, alchimilla *foliis lobatis*, familiaris, & de ea, herba, & radix usitata sunt.

VIRES MEDICÆ insigniter adstringentes, vulnerariæ, in laxitate intestinorum, & exulceratione utiles; ad ulcera pulmonum, ramices, etiam laudatæ.

BISTORTA *Offic. Botanic.* POLYGONUM.
Classis Pauci-stam. *Germ.* Naterwurtz. *Gal-*
lis Bistorte. *Anglis* Bistort.

POLYGONI *foliis imis appendiculatis, semine tri-*
quetro, radix, officinis frequens, acido austera,
adstringens.

USUS MEDICUS in parte laxa firmanda mul-
tus; valet radix ad vacillantes dentes, etiam dentium
dolores, ad reprimendas defluxiones, si consilium:
dosis in decocto unc. unius. In pulvere gran. decem,
viginti, triginta, bis, ter de die.

CAPILLUS VENERIS. *Offic. Botanicorum*
ADIANTHUM. Classis Naturalis Cryptan-
therarum. Ordo filicum. *Germ.* Venus-Haar.
Gallis Capillaire. *Anglis* Maiden Haire. *Ita-*
lis Capel Venere.

ADIANTHUM *foliis coriandri* C. B. vim robo-
rantem habet: syrupus Monspeli, & Parisiis factus, ad
tussim, & morbos pectoris pituitosos multum effertur;
vix multum efficax.

CETERACH *Offic. Botanicorum* ASPLE-
NIUM. Classis Naturalis Cryptantherarum.
Ordo filicum. *Germ.* Kleinmiltzkraut. *Anglis*
Spleenwort.

ASPLENIUM *frondibus pinnatifidis, laciniis al-*
ternis, adnatis; huic vis eadem roborans, & deob-
struens tribuitur. Nuper etiam diuretica eius vis dete-
cta

Est est, nec alia medicina ad depellendum ex renibus fabulum aptior, dum matutino tempore forma Thee cum floribus papaveris rhœados aut alia quacunque planta in casum præsentem coindicata sumitur.

RUTA MURARIA *Offic. Botan.* ASPLENIUM. *Classis Natur. Cryptantherarum, Ordo filicum. Germ. Mauerkraut.*

ASPLENIUM *frondibus alterne decompositis, foliolis cuneiformibus, crenulatis: etiam roborans in rachitide utile; in hydromelle infusum, pectorale.*

SCOLOPENDRIA. *Offic. ASPLENIUM Botanicorum. Classis Naturalis Cryptantherarum. Ordo filicum. Germ. Hirschzung. Anglis Spleenwort.*

ASPLENIUM *frondibus ensiformibus integris, basi cordato-inflexis, petiolis hirsutis: præcedentibus magis adstringens, rachiticis datur.*

EQUISETUM *Offic. Botanicorum. Classis Natur. Cryptantherarum. Germ. Rofschwantz. Gallis Queue de cheval. Anglis Horse-tail.*

In officinis maius, & minus promiscue usurpatur, *arvense* frequentius adhibetur, cognoscitur, *scapo fructificante nudo, caule sterili, ramis compositis.*

USUS MEDICUS hulus herbæ admodum adstringentis, in sanguinis profluviis, sputo, mictu cruento, in quo HELWICH nunquam fefellit *Ephem. N. C.* tum in alvi profluviis, anginis aquosis, specificus habetur. Specificus itidem diureticus L. Ulceribus internis, pulmonis, renum, vesicæ, urethræ, admodum proficua multiplici experientia planta, in pulvere, sic-

cata, a scrupulo ad drachmam semis, in decocto ad unciam semis, recens in succo ad uncias duas, cochlearium fumendo, datur. Externe etiam contusa recens sanguinem in vulneribus illico cohibet.

His iam omnes plantæ coriariæ dictæ, addi possunt, quæ quoniam vita destitutas animalium pelles cogunt, coarctant, condensant, vivas partes longe magis indurare debent, ut sunt, *Rhus*, *Abies*, *Cotinus*, *Betula*, *salix* &c. ex quibus remedia heroica.

GNAPHALIUM *Offic. Botanicorum.* Classis Naturalis Compositarum floribus nudis. *Germ.* Ruhrkraut. *Gallis* Immortelle. *Anglis* Doweweed.

GNAPHALIUM *caule simplicissimo, corymbo simplici, terminatrici, sarmentis procumbentibus; exsicans, adstringens est.*

In dysenteria valere nomen Germanicum indicat; contusum contra panaritium esse, & in decocto potum doloribus resistere *GMELIN Floræ Sibiricæ T. II.* An in arthritide, tussi convulsiva, valeat? *LINNEUS* interrogat. In pulmonum ulceribus efficax plurimorum experimenta comprobarunt.

HEDERA ARBOREA *Offic. Botanicorum.* Classis Naturalis fructiflor. *Germ.* Epheu. *Gallis* Lierre. *Anglis* the Ivy-Tree. *Italics* Hedera.

HEDERA *foliis ovatis, lobatis; folia, baccas, resinam, officinis exhibet: folia vulnerarium, roborantem, antisepticum usum habent, in ulceribus, ozæna, fonticulis, vel eluendis, vel tegendis, etiam ad tumores mammarum resolvendos, HAMNERIN de viribus planta-*

plantarum indigenarum. In pulvere data laudantur specifica in atrophia infantum. *Aët. N. C.* vol. V. *Baccas* contra pestem valere, & sudorem movere BOYLEUS. *Resina* subadstringens, leniter aromatica, in viscerum debilitate interne utilis, raro adhibita.

LAPATHUM *Offic. Botanicorum.* Rumex
C. Classis Naturalis Incompletarum. *Germ.*
Mengolt. *Gallis* Parelle. *Anglis* Dock.

Inter varias lapathorum species LAPATHUM *acutum*, seu *oxylapathum* C. B. officinæ frequentius, raro, folio acuto rubente EIU SDEM, maxime *aquaticum*, folio cubitali, cordato-lanceolato, recipiunt: ex priori radicem, herbam, semen, media radicem, succum, femina, posteriori herbam, radicem, adhibemus. Radices amaræ, austeræ magis sunt, folia levem etiam aciditatem habent.

USUS MEDICUS primæ, & secundæ plantæ hucusque non satis distinctus, prioris tamen frequentior, adstringens, siccans: decoctum ad scabiem habetur specificum, etiam in scorbuto utile; ad podagræ prophylaxim laudatur MUNTINGIO. Externe humida ulcera compescit lotio, aut fomentum, unguentum, ex his parata.

Tertia, seu herba Britannica ad unciam unam, duas in iusculis, apozematibus, contra oris vitia, cacoethem, scelotyrben, specifica, ad eruptiones chronicas in cute, aliasque pustulas, dolores rheumaticos, arthriticos, ischiadicos, summopere a suis recommendatur authoribus, longo semper tempore sumta. Semen ex lapatho folio acuto rubente C. B. miraculi loco sopit alvi fluxum dolentem, scrup. unius, vel drachmæ semis dosi contu-

sum, & in vino sumtum, facit id etiam colatus liquor,
Cl. VOLKAMERUS. Ephem. Dec. 2. Anno primo.

LYSIMACHIA *Offic. Botanicorum* Salicaria.
 Lythrum L. Classis Calyciflor. *Germ.* Weide-
 rich. *Gallis* Lysimachie. *Anglis* Loose-strife.

LYSIMACHIÆ, olim officinis familiares, a ma-
 teriæ medicæ scriptoribus fere omnibus, adhuc recen-
 sitæ, varias patiuntur differentias, licet congeneres fere
 virtutes habeant omnes. Ipse Pater **DIOSCORIDES**
 lysimachiam *luteam*, & *purpuream*, eiusdem efficaciam
 esse enunciavit, licet ad diversa genera plantæ raptæ,
 hodie etiam diversis nominibus insignitæ sint; *lutea*
 enim nomen lysimachiæ retinuit, & est prima **MATHIOLI**
 in **DIOSCORIDEM**; altera salicaria auctore
TOURNEF. HALL. bene dicta est, lythrum etiam L.
 & hæc secunda **MATHIOLI** est. Itaque planta, de
 qua hic loci agitur, definitur Salicaria *floribus spicatis,*
foliis coniugatis.

USUS MEDICUS voluit omnes adscribere vires
 purpureæ, licet de rufa & aurea ita **DIOSCORIDES**:
 foliorum succus adstringente sua vi sanguinis reiectio-
 nem supprimit, dysentericis potui datur, aut infundi-
 tur, mensium abundantiam sistit in pessa, sanguinis
 profluvio subvenit, si nares ea obturentur, vulnerum
 cruorem cohibet. **GALENUS** vero: lysimachia supe-
 rantem habet qualitatem adstrictoriam, per quam &
 vulnera glutinat, erumpentem e naribus sanguinem
 emplastrum modo illita compescit, quin & reliquas san-
 guinis eruptiones sistere potest, cum ipsa, tum succus
 eius multo magis. Pota dysenterias, sanguinis reiectio-
 nes, ac muliebre profluvium sanat. Ex his fontibus
 dein omnes alii dixerunt, rari qui quidquam addidere; lien-
 teriæ,

teriæ, gonorrhœæ mederi ZORN, ad inflammationes oculorum laudari, HALLERUS.

Purpurea novo tentamini adhibita alvum fistere, & a laxitate ortas dysenterias, diarrhœas curare, ut olim visa; præ aliis nil detectum; cæterum iam hoc encomio ornata HAMNERIN, *de viribus plantarum Upsalæ* 1737. ad qualemcunque hæmorrhagiam, diarrhœam, dysenteriam fistendam, profluviumque muliebri suppressendum, mirabiliter conferre succum, vel decoctum herbæ interne haustum; præflare in dysenteria clysteres ex herba paratos injicere. Ad vulnera & contusiones oculorum etiam aquam stillatiam enixe a PARKINSONO laudari video, an certa satis fama?

PENTAPHYLLUM *Off. Botanicor.* FRAGARIA. *Classis Natur. Calyciflorarum. Germ.* Finf - finger - Kraut. *Gallis* Quinte feuille. *Anglis* Cinck-foil.

FRAGARIA *foliis digitatis pedunculis unifloris, caule repente;* multas differentias patitur, nec forte adeo scrupulose ratione virtutis adstringentis disquirendas; quod usuale est pentaphyllum, est maius repens C. B. Tota in usum venit herba, etiam sola præscribitur: radix herba valentior.

USUS MEDICUS in solidorum laxitate, humorum dissolutione, utilis, ad dolores dentium, ulcera oris putrida, decoctum radicis laudat DIOSCORIDES: in nimio mensium, vel lochiorum fluxu, in diarrhœis, dysenteriis, ALII. Datur in substantia drachmæ dimidiæ, etiam unius; uncix semis, integræ pondere in de-

decocto. Recentis plantæ succus quatuor, sex uncia-
rum mensura, in iusculo datus, fluxum album felici-
ter sustulit, apud TOURNEFORTIUM. Quid valeat
in intermittente, hodie scimus, sed quid in epilepsia
possit, post AVICENNÆ, I. CAMERARII, obser-
vationes, ignoramus.

PLANTAGO *Off. Botanicorum.* Classis Pau-
ci-stamin. *Germ.* Wegerich. *Gallis* Plantain.
Anglis Plantain.

PLANTAGO *foliis ovatis*, ut etiam eius diffe-
rentiæ, promiscue in officinis usurpantur. Tota præ-
scribitur planta, vel sola radix, aut semen.

USUS MEDICUS eam inter adstringentia le-
niora consecravit; decoctum plantæ in hæmorrhagiis
laudatur: vino adstringenti chalybeato herba infusa,
in fluore albo, dum ex sola relaxatione catarrhosis
est uterus, extollitur; ad sanguinis sputum confusa,
cum radice consolidæ maioris, BOYLEO deprædica-
tur; & duæ mulieres phthificæ omni mane sumpse-
re per octiduum succi plantaginis recenter pressi coch-
lear unum, dein per mensem duo cochlearia, elixir
autem proprietatis semel, vel bis de die, & convaluere
Ephem. N. C. vol. IV. Externe macerata, ut mol-
lescant folia, ulceribus antiquis, sordidis, applicantur;
Vesparum morsibus confusa planta ut & succus meden-
tur. Dadur confusa in conservam recen planta, in infuso,
decocto, non facile limitanda dosi. Semina innocua,
virtute styptica vix gaudent.

PRÆPARATA. *Aqua* plantaginis inutilis, *ex-
tractum* vires habet; dosi a scrupulo uno ad drachmam
fe-

femis, unam. *Succus* ex virente planta exprimendus, laudabilis.

PIMPINELLA SANGUISORBA *Off. Botanicorum.* Classis Naturalis fructiflorarum. *Germ.* Blutverzehrende Bibernell. *Gallis* Pimprenelle. *Anglis* Burnet.

SANGUISORBA *foliis subrotundis.* Tota planta medicis adhibetur; radix enim, quæ in officinis habetur, est saxifragæ, aromatica, stimulans, haud in hac classe recensenda, secus ut alii putarunt. Cæterum in lactucis, & acetariis satis nota planta est.

USUS MEDICUS leniter adstringens, vulnerarius, ad sanguinis profluvia, vulnera, fluxum hæmorrhoidalem, laudatus.

PORTULACA vide P. I. p. 26.

RUBIA TINCTORUM *Offic. Botanicorum.* Classis Naturalis fructiflorarum. *Germ.* Färber-Röthe. *Gallis* Garance. *Anglis* Madder. *Ital.* Robbia.

RUBIÆ *asperae, radice rubra,* radix, tinctoria, adstringens, roborans, diuretica, in officinis accipitur. Assumpta ossa inficit; gallinarum infici primus vidit BELCHIER *Philosoph. Transact.* Nro. 443. Tum BAZANUS *Instit. Bonon.* T. II. etiam ossa durissima tingi, iuniorum tamen citius, rubrum ossium colorem dein iterum evanescere, DUHAMEL *Acad. des Sciences* 1739. etiam dentes tingi LOESEKE: ossis fracti callus tamen non erat ruber, BOEHMER, nec un-

unquam caro, nervus, tendo, ligamentum, aut alia pars, quæ ossa non sit, inficiebatur. DEHTLEFF. *dissert.* Sed neque rubia solum ossa inficit, GUETTARD *Acad. des Sciences* 1746. sed etiam *Gallia* tam flore albo, quam flavo, ut & *Asperula*. IDEM. Kermes rubrum tamen non tingit eadem, IDEM, nec alia in re tinctoria usitata, ut Indicum, Alcanna, Curcuma, Fernambucum, Tantalum rubrum, Lignum Brasilianum, BOEHMER l. c. nec ossa inficit Isatis, nec tingit Carthamus, NONNIUS *Act. Acad. Mogunt.* T. I, nec ea aut Opuntiae fructus, aut plantae Indigophoræ penetrat succus, licet in vaccis lac cæruleo, in nutrice rubro, & urinam in infantibus itidem rubro colore inficiat GARDEN. *Philosoph. Transact.* Vol. V.

USUS MEDICUS. Firmandis rachiticorum ossibus primus adhibuit LEVRETUS, plurimis curis felix. In pulvere dari potest scrupuli unius, bis, ter de die, dosi: unciæ unius in infuso, vel decocto. Radix inter quinque aperientes minores dudum recepta est, & nuper iterum in quæstione medica contra rachitidem laudata COSNIER, & cum absorbentibus omnem curam absolvit.

SANICULA *Offic. Botanicorum.* Classis Naturalis Umbelliferarum. *Germ.* Sanickel. *Galis* Sanicle. *Anglis* Sanicle.

SANICULA subinsipida, habet saporem exsiccantem, & adstringentem: ad vulnera, ulcera mali moris cacoethes, iam dudum laudata, in lavamento: in decocto contra hæmoptoen, dosi unciæ una.

TORMEN.

TORMENTILLA *Offic. Botanicorum.* FRAGARIA. *Classis Naturalis Calyciflorarum.*
Germ. Roth-heilwurtzel. *Gallis* Tormentille.
Anglis Tormentill. *Italıs* Tormentilla.

FRAGARIA *foliis quinatis, calyce octofido, flore tetrapetalo, radix, potissimum in officinis recepta, nodosa; vis ei acerba, adstringens specifica.*

USUS MEDICUS *specificus in dolore dentium cum aceto coctæ, addito opio, PARACELsus: in diarrhœis, dysenteriis, metu abortus a laxitate, decoctum gratum, & proficuum. Etiam externe ad ulcera mucosa humida utile, SALA expertus. Dosis in decocto ad libram aquæ, uncia semis, una: in pulvere a granis decem ad viginti, triginta, bis, ter de die.*

UVA URSI *Offic. Botanicor.* ARBUTUS.
Classis Pauci-stam.

ARBUTUS *cauliculis procumbentibus, foliis integerrimis, an veteribus cognita, & adhibita, multum dubium? pauca pharmacopœæ, & hæ inter vaccinia habent; gallicæ, suecicæ sub nomine uvæ ursi utuntur.*

USUS MEDICUS *adstringentem, ut iam sapor indicabat, probavit. Foliorum pulverem, quantum novi, primus L. laudavit præstantem in calculo: multi levantur sopito dolore, alii adiecto diacodiatto tantum: in viarum urinariarum suppurationibus utilis comperita, adstringens, vulneraria est. Sed estne certa quædam in vias easdem adstringentium vis? contra cal-*

calculosas renum, vesicæ, concretiones, iam dudum alia adstringentia laudantur: præsens esse, drachmæ radicis pentaphylli pondus, vino epotum, ad calculum remedium, ZAMAR expertus, ita etiam recommendatur Agrimonia, adstringens & terrea: de adstringentium usu in calculo integram dissertationem olim HEUSCHERUS. Experimenta, in nosocomio practico hic Viennæ instituta, uvam ursi his in malis multum aliquando deprædicarunt, hodie tacent; & de uvæ ursi virtute nuper dubitavit in disquisitione Chemica & Medica huius plantæ GERHARD *Berol. germ.* 1764.

FLORES.

BALAUSTIA, *seu* flores Granatorum *Offic.*
vide p. 19. 20.

BALAUSTIUM sylvestris punicæ florem, cytinum sativæ vocavere veteres. Hodie punicæ flore pleno maiore, flos, balauustum seu balaustia officinis audit.

USUS MEDICUS inferiora longe malicorio, balaustia probat, in morbis omnibus laxis internis, & externis laudata, forma pulveris ad drachmam unam; infusi, decocti aquosi, aut vinosi, ad unciam unam; unde decocta, gargarisinata, collyria, clysmata, fomenta, fiant appropriata.

MALVÆ ROSEÆ flores *Offic.* vide P. I.
p. 24. 25.

ROSA.